

burch te Rijswijk en Huis ten Bosch. Het paleis Honselaarsdijk en Het Oude Hof bleven in Pruisisch bezit tot prins Willem V van Nassau beide paleizen in 1754 van Frederik de Grote kocht.

In drie transporten werden schilderijen, die afkomstig waren uit de genoemde paleizen overgebracht naar Berlijn: in 1720, 1742 en 1746. Tijdens dit laatste transport werden acht schilderijen, alle afkomstig uit Honselaarsdijk, naar Den Haag gebracht om van daaruit naar Berlijn te verhuizen. Onder deze acht schilderijen bevond zich „Granida en Daifilo“.

Behalve het inventarisnummer 110 kwam tijdens de restauratie nog een nummer te voorschijn. Toen aan de achterzijde van het schilderij het doek werd verwijderd dat daar als versteviging op het originele doek was aangebracht, kwam in het midden van dit laatste doek het nummer 41 te voorschijn met boven het nummer een gekroond monogram (afb. 3). In de reeds genoemde publicatie schreef ik dat cijfer en monogram waarschijnlijk waren aangebracht toen het schilderij in Duits bezit was⁹). Uit verder onderzoek is gebleken dat dit onjuist is: het betreft namelijk het monogram van Willem III. Datzelfde monogram is ook te zien op een schilderij, gemaakt door een anoniem Utrechts meester en voorstellende „De afkondiging van het nieuwe regeringsreglement door Willem III te Utrecht in 1674“ (afb. 4). De bewuste monogrammen zijn hier te zien aan de ramen van de Statenkamer aan het St. Janskerkhof.

De identificatie van het monogram is geen spectaculaire vondst, maar maakt het wel mogelijk de geschiedenis van Van Honthorsts meesterwerk „Granida en Daifilo“ iets scherper in beeld te krijgen.

Goudenregenstraat 54
4131 BE Vianen

Jos de Meyere

Noten

1. J. de Meyere, „Granida en Daifilo“ (1625) van Gerard van Honthorst. *Onderzoek en restauratie*, Utrecht (Centraal Museum) 1988.
2. *Ibid.*, 21-25.
3. C. H. de Jonge, *Catalogus der schilderijen*, Utrecht (Centraal Museum) 1952, cat. nr 151.
4. W. Stechow, „Review of Illa Budde's book „Die Idylle im holländischen Barock“, Cologne 1929“, *Kritische Berichte zur Kunstgeschichtlichen Literatur 1928-1929*, 185 bijvoorbeeld brengt het schilderij in verband met andere stukken die in 1625 voor Berlijn zouden zijn vervaardigd.
5. H. Börsch-Supan, „Die Gemälde aus dem Vermächtnis der Amalia von Solms und aus der Oranischen Erbschaft in den brandenburgisch-preussischen Schlössern“, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 1967, 178 en 198 nr 127.
6. Angelica en Medoro zijn figuren die voorkomen in Ariosto's *Orlando Furioso*.
7. „Nr. 110“ lijkt overigens een ouder nummer (74?) te vervangen.
8. Börsch-Supan (noot 5), 143-198.
9. De Meyere (noot 1), 33.

DE BOUWER VAN DE RODE POORT IN UTRECHT

Kort geleden is er een boekje verschenen over de geschiedenis van het Utrechtse huis De Rode Poort¹). Het gaat hierbij om een zogenaamd claustraal huis. Het stond binnen het *claustrum*, het omsloten terrein, van het domkapittel, het college van geestelijken dat verbonden was aan de domkerk. Binnen dit gebied genoot het kapittel immunitet; het oefende er zonder inmenging van anderen bestuur en rechtspraak uit. De claustrale huizen die er stonden, waren bestemd voor de kanunniken, de leden van het kapittel. Resten van het claustrale huis de Rode Poort bevinden zich nog in de Gemeentelijke Muziekschool aan het Domplein 4-5. Daartoe behoort een middeleeuwse beschilderde piscina, een ingebouwd bekken waarin de priester tijdens de mis de handen waste. Zo'n rituele handwassing wordt zelfs op een beschildering in de piscina afgebeeld.

In het boekje neemt de schrijfster, drs Marieke van Vlierden, de veronderstelling van S. Muller Fz. over dat dit huis gebouwd werd door domproost Floris van Jutphaas, die in 1337 overleed. Hij zou het huis heb-

ben overgedaan aan zijn gelijknamige zoon. Deze Floris van Jutphaas, proost van Oldenzaal, werd in 1350 als bezitter van het huis vermeld in een oorkonde die betrekking heeft op het westelijk buurpand. Na deze vermelding uit het midden van de veertiende eeuw zou het, aldus drs Van Vlierden, vervolgens tot het jaar 1418 „stil in de archieven“ zijn gebleven²). Uit de gegevens waarover ik beschik, blijkt dat het met die stilte nogal meevalt en dat de archivalia zelfs de naam van de werkelijke bouwer van de Rode Poort noemen. Zonder uit te sluiten dat nader archiefonderzoek nog wel meer over de oudste geschiedenis van het huis zal opleveren, geef ik hier de resultaten van mijn bronnenstudie tot nu toe weer. Ik beperk me hier tot de oudste archiefgegevens waarover ik beschik.

Een goederenregister van het domkapittel, dat omstreeks 1365 werd aangelegd, vermeldt als bezitters van het huis de proost van Oldenzaal - zoals we zojuist gezien hebben, werd deze functie in 1350 uitgeoefend door Floris van Jutphaas - en Dirk van Jutphaas, beiden domkanunniken. Het huis werd bij die

Ite tere uigera terre que cōtulit nob. nicholaus dic-
tus kalander can̄ s̄ saluatoris iacencia nō lon-
ge a mōstio de alderwica versus orientē vltra vech-
dam. iuxta mansionē dñi ludolphi quōdā de ultra
vecht nuluis que sunt locata conuentui de alderwi-
ca soluent' annuatī s̄ aliqua diminutioē in tui
7 petri xx. lib. que dant' ad memō nicholai dñi ka-
lander iam dicti.

1. De post in het goederenregister van de dom van omstreeks 1320, waarin de bouwer van het huis de Rode Poort vermeld wordt. Voor de vindplaats en de tekst zie noot 9 bij dit artikel. R.A.U., Archief Domkapittel, inv.nr. 598 (fo 1).

gelegenheid gesitueerd ten noorden van de domkerk tegenover de nieuwe bouwloods van de dom. Er werd toen een last van 4 pond en 10 schellingen per jaar uit betaald voor de memorie, de herdenkingsdienst, van de domkanunnik Arnold van Almelo. Deze dienst werd jaarlijks op 30 juni gehouden³). Dat rond 1365 een Dirk van Jutphaas medebezitter van het huis blijkt te zijn, wijst op het belang dat het geslacht Van Jutphaas aan dit complex in de stad Utrecht hechtte.

Het overdoen van claustrale huizen aan familieleden was niet „tegen de regels”, zoals drs Van Vlierden ons wil doen geloven⁴). Het stond de bezitters van dergelijke huizen vrij hun bezit te verkopen, weg te schenken en bij testament of legaat te vermaken. Een nieuwe bezitter moest echter kanunnik van het kapittel zijn⁵). Dit rechtsbeginsel werd overigens veelvuldig overtreden. Zo ziet men bij het Utrechts domkapittel al in 1288 een leek - en dan nog wel een vrouw! -, namelijk Mabilia, de weduwe van ridder Gijsbrecht van Goye, in het bezit van een claustraal huis⁶). Het zou te ver voeren hier nader op het verschil tussen de rechtsregels over de claustrale huizen en de rechtspraktijk in te gaan⁷).

Terug naar het huis de Rode Poort met zijn beschilderde piscina. In een wat ouder veertiende-eeuws goederenregister van het domkapittel, daterend van circa 1320, lezen we dat het huis toen in het bezit was, niet van de domproost Floris van Jutphaas, maar van . . . Gijsbrecht van Jutphaas, thesaurier van het kapittel. De thesaurier was de kanunnik die belast was met het beheer van de kerkschat: de relikwieën van de heiligen, het gewijde vaatwerk en de liturgische gewa-

den. Dat we hier met hetzelfde huis te doen hebben, volgt niet zozeer uit de familienaam van de bezitter als wel uit het feit dat ook hier de jaarlijkse last van 4 pond en 10 schellingen uit het huis voor de memoriedienst van Arnold van Almelo genoemd wordt⁸). Het interessantst is deze tekst echter doordat daarin de bouwer van het huis vermeld wordt. Het blijkt niet om een telg uit het geslacht Van Jutphaas te gaan, maar om de domkanunnik Peter Ermbrechtsz⁹).

Met behulp van de gegevens die over hem bewaard zijn gebleven, is de bouwtijd van het huis met enige marge vast te stellen. Een oorkonde van uit 1286 noemt een Peter Ermbrechtsz., die kanunnik was van een niet nader genoemd kapittel en provisor, beheerder, van de Utrechtse kerk¹⁰). In twee oorkonden uit 1292 komt vervolgens een Peter Ermbrechtsz. voor die deken was van het Utrechtse kapittel van Sint-Jan¹¹). Pas op 22 januari 1294 verschijnt in de bronnen een kanunnik van de dom die zo heet¹²). Of deze personen nu identiek zijn of niet, het lijkt me voor de bouw van de Rode Poort het veiligst uit te gaan van de vermeldingen van Peter Ermbrechtsz. als domkanunnik. De zestiende-eeuwse domvicaris Wouter Brock, die een groot aantal gegevens over leden en functionarissen van het domkapittel heeft verzameld, rekent iemand van die naam al in 1292 tot de kanunniken van dit kapittel¹³). Hij was dat nog op 9 maart 1305¹⁴) en blijkt de functie van bisschoppelijk officiaal, een belangrijk rechterlijk ambt, uitgeoefend te hebben¹⁵). Volgens het necrologium van de dom overleed hij op 22 april¹⁶), maar het jaar heb ik tot nu toe niet kunnen vaststellen. Zoals we dadelijk zullen zien, leefde hij nog op 18 augustus 1307, maar waar-

2. De piscina in het voormalige huis de Rode Poort, Domplein 4-5. Foto: Gemeentelijke Fotodienst, 1989 (neg.nr. K 1.711 A).

schijnlijk niet meer in 1316. Rond 1320 moet hij zeker dood zijn geweest. Wouter Brock noemt hem niet meer onder de kanunniken van dat jaar¹⁷⁾ en in het goederenregister van de dom van omstreeks 1320 wordt Gijsbrecht van Jutphaas als bezitter van zijn huis genoemd¹⁸⁾.

Het is gezien deze gegevens dus aannemelijk dat de Rode Poort, op het eind van de dertiende of het begin van de veertiende eeuw gebouwd is. Aangezien de piscina, die zich in de oostelijke buitenmuur van het huis bevindt, niet is uitgehakt maar uitgespaard¹⁹⁾, moet zij uit dezelfde periode dateren. Een merkwaardige bijzonderheid is overigens dat de bouwer van het huis geen priester was, maar slechts diaken²⁰⁾. Hij had daarom niet het recht de mis op te dragen en zal dan ook zelf geen gebruik van de piscina hebben gemaakt.

De suggestie van drs Van Vlierden, in navolging van

S. Muller Fz., dat de domproost Floris van Jutphaas het huis gebouwd heeft, is dus niet houdbaar gebleken. De werkelijke bouwer, Peter Erbrechtsz., behoorde tot een Utrechtse patriciërsfamilie, waarin de voornaam Erbrecht voorkwam, die mogelijk ook als familienaam gebruikt werd. Een oorkonde van 18 augustus 1307 maakt duidelijk waar we deze domkannik in dit familieverband moeten plaatsen. Bij die oorkonde stichtten namelijk zijn broer Erbrecht Erbrechtsz. en diens vrouw Sophie het Heilige-Geesthuis in Utrecht, een liefdadige instelling die belast werd met uitdelingen aan de armen. Naast Peter worden in dat stuk als andere broers Jan en Matheus genoemd, en als zijn zuster Haze, die getrouwd was met Erbrecht Pellencussen²¹⁾. Erbrecht Erbrechtsz. was in het begin van de veertiende eeuw enkele keren schepen van Utrecht²²⁾. Matheus komen we elders tegen als kanunnik, later deken van het Utrechtse kapittel van Oudmunster. In zijn testa-

ment van 15 september 1316 vermaakte hij een groot aantal goederen, in de verre omtrek van Utrecht gelegen, aan het Heilige-Geesthuis. Zijn broer Ermbrecht kreeg als stichter van deze instelling niet onbegrijpelijk een belangrijke taak bij de uitvoering van het testament. Peter wordt in deze laatste wilsbeschikking niet meer genoemd²³). Ik leid daaruit af dat hij toen niet meer in leven was. Johan Ermbrechtsz. was omstreeks 1312 schepen van Utrecht²⁴); zijn dochter Hazeke kreeg in 1316 een legaat acht pond Tourse zwarten van haar oom Matheus²⁵). Als vader van Ermbrechts, Peter, Matheus, Johan en Haze mogen we waarschijnlijk de Ermbrecht beschouwen die zonder aanduiding voorkomt als Utrechts schepen in oorkonden van 5 november 1277 en 18 maart 1278²⁶).

Stamhuis van dit Utrechtse patriciërs geslacht zal waarschijnlijk een huis genaamd Ermbrechtstein bij de Bakkerbrug geweest zijn. Ik meen dit als volgt te kunnen bewijzen. Ermbrecht Ermbrechtsz. vermaakte in 1307 zijn huis aan de Oudegracht op de zuidhoek van de Bakkerstraat aan de door hem bij die gelegenheid gestichte Heilige Geest, met uitzondering van een rente van drie pond per jaar²⁷). Hoogstwaarschijnlijk is deze rente bedoeld in een oorkonde van 18 juli 1357, waarbij Peter Potter drie pond en al zijn recht uit het niet nader gesitueerde huis *Ermbrechtsteyne* overdroeg aan het Heilige-Geesthuis²⁸).

Nog één keer terug naar de Rode Poort. Over de verdere veertiende-eeuwse bezitters van dit huis lichten de rekeningen van de kleine kamer van het domkapittel ons in. In de kleine kamer, een van de kapitteladministraties, werden de ontvangsten en uitgaven voor de memoriediensten in de domkerk verantwoord. Deze rekeningen, die helaas pas aan het eind van de veertiende eeuw beginnen, noemen in die eeuw voorts nog als bezitters van het huis domproost Gijsbrecht Koc (in 1389/90; de voorgaande en daarop volgende rekeningen ontbreken) en domproost Willem van Couster (in de bewaarde rekeningen van 1395/96 en 1399/1400). Willem van Rhenen, proost van Emmerik, die Marieke van Vlierden voor het eerst in 1418 als bezitter van de Rode Poort vermeld vond, wordt al in de rekening van 1401/02 als zodanig genoemd (de rekening van 1400/01 ontbreekt²⁹). Bij deze ene overschrijding van de veertiende eeuw wil ik het hier laten.

We kunnen op grond van deze gegevens voor de veertiende eeuw de volgende bezittersreeks van de Rode Poort opstellen:

omstr. 1300: domkanunnik Peter Ermbrechtsz., de bouwer van het huis;

omstr. 1320: domthesaurier Gijsbrecht van Jutphaas;

omstr. 1350: Floris van Jutphaas, proost van Oldenzaal;

omstr. 1365: de proost van Oldenzaal, samen met de domkanunnik Dirk van Jutphaas;

omstr. 1389: domproost Gijsbrecht Koc;

omstr. 1395, nog in 1399: domproost Willem van Couster;

vanaf 1400 of 1401: Willem van Rhenen, proost van Emmerik

Stadionlaan 41
Utrecht

Martin W. J. de Bruijn

Noten

1. M. van Vlierden, *Het Utrechtse huis de Rode Poort en zijn piscina*, Clavis Kleine Kunsthistorische Monografieën, dl. 10 (Utrecht/Zutphen 1989).
2. T.a.p., 15-17. Het is jammer dat bij veel lokaalhistorische publikaties volstaan wordt met een lijstje van geraadpleegde bronnen en literatuur. Alleen nauwkeurige annotatie maakt het natrekken van bronnen en daarmee de betrouwbaarheid van gedane mededelingen in voldoende mate mogelijk. De oorkonde van 1350 is overigens te vinden in het Rijksarchief in Utrecht (RAU), Kapittelarchief van Oudmunster (Oudmunster), inventarisnr. 469-2 (1350 oktober 18).
3. RAU, Archief van het domkapittel (Dom), inv.nr. 601, fol. 1v.: *Item domus et area dominorum prepositi Aldenzelensis et Theoderici de ludfaes, canonicorum nostrorum, sita ad partem borealem ecclesie nostre ex opposito nove loedze nostre, solventur annuatim infra octavas natiuitatis beati lohannis baptiste IIII lb. X s. Et dantur ad memoriam Arnoldi de Almelo, canonici, ultima die iunii. Tenentur nunc prepositus et Theodericus de luthaes, concanonici nostri.*
4. Van Vlierden, *Het Utrechtse huis de Rode Poort*, 16.
5. *Qui domum claustralem habet, potest eam in vita et in morte donare, vendere, accommodare, obligare, legare uni ex canonicis nostris prebendatis, eciam non emancipatis vel non residentibus, cui velit*, aldus het statuut van het domkapittel over de claustrale huizen, daterend uit de eerste helft van de veertiende eeuw (RAU, Dom 67, fol. 208-209). Dit statuut is afgedrukt in S. Muller Fz., *Over claustraliteit. Bijdrage tot de geschiedenis van den grondeigendom in de middeleeuwse steden* (Amsterdam 1890), 207-208, een publikatie die ook door drs Van Vlierden geraadpleegd is en in haar literatuurlijst opgenomen (Van Vlierden, *Het Utrechtse huis de Rode Poort*, 31). Op de pagina's 211-212, 214-215 en 218-219 in *Over claustraliteit* volgen statuten van andere Utrechtse kapittels, die soortgelijke bepalingen bevatten. Omdat de rechten die kanunniken en anderen op een claustraal huis hadden, minder verstrekkend waren dan het tegenwoordige eigendomsrecht, gebruik ik daarvoor liever de meer neutrale term „bezit”. Ik spreek daarom niet over eigenaars, maar over bezitters van claustrale huizen.
6. Oorkonde van 13 juli 1288, afgedrukt in F. Ketner (uitg.), *Oorkondenboek van het sticht Utrecht*, dl. IV ('s-Gravenhage 1949), nr. 2342.
7. Zie Muller, *Over claustraliteit*, die daarover zeer uitvoerig is.
8. Het blijkt overigens ook uit de vermelding in beide registers van hofsteden achter het claustrale huis, aan het Oudkerkhof. De posten staan onmiddellijk achter die inzake het claustrale huis, op dezelfde bladzijde. In het register van 1365 blijkt uit de zich daar bevindende hofsteden en kameren (*aree et camere*) een rente van 5 pond betaald te worden voor de maandelijksse memorie van domthesaurier Gijsbrecht van Jutphaas.
9. RAU, Dom 598, fol. 1: *Item de domo et area claustrali Ghselberti de ludfaes, thesaurarii nostri, quam domum construxit Petrus Erenberti, concanonici nostri* (sic!), *solvet idem Ghselbertus annuatim infra octavas beati lohannis baptiste IIII lb. X sol., qui dantur ad memoriam Arnoldi de Almelo, concanonici nostri.* De tekst van dit goederenregister is gepubliceerd door S. Muller Fz. in: *Het*

rechtsboek van den dom van Utrecht, Werken der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude vaderlandse recht, 1ste reeks, nr. 18 ('s-Gravenhage 1895), 299-324.

10. *Oorkondenboek Utrecht*, IV, nr. 2286 (1286 november 13).
11. T.a.p., V ('s-Gravenhage 1959), nrs. 2533 en 2555 (1292 juli 11 respectievelijk oktober 11).
12. T.a.p., 2612.
13. RAU, Dom 3069, fol. 56.
14. J. W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340*, Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap, 3de serie, nr. 66 (Utrecht 1937), nr. 49.
15. *Oorkondenboek Utrecht*, V, nr. 2833 (1297 augustus 30).
16. RAU, Dom 397, ongef.
17. RAU, Dom 3069, fol. 56.
18. RAU, Dom 598, fol. 1.
19. Van Vlierden, O. G. 14.
20. Aldus een oorkonde van 9 oktober 1297 (*Oorkondenboek Utrecht*, V, nr. 2846). Ook het necrologium van de dom noemt hem slechts *levita*, geen *presbyter* (RAU, Dom 397, ongef. (op 22 april)).

21. Gemeentearchief Utrecht (GAU), Bij het stadsarchief bewaarde archieven (Bew. arch.) I, nr. 387 (1307 augustus 18). De stichters bepaalden dat na hun overlijden het beheer over hun stichting eerst moest worden toevertrouwd *an haren Peter ende an haren Matheus, horen broderen, ende alsoe hoers ontbreket, so bevelen sij 't haren Jan, horen broder, ende haren Gheraed Kockart, ende alsoe hoers ontbreket, so bevelen sij 't haren Erembrecht Pellencussen ende vern Hasen, hore suster, alsoe langge alsoe hore enich leeft*. [Na hun dood moest het beheer aan de domdeken en de twee burgemeesters van Utrecht komen.]
22. Bv. GAU, Bew. arch.²² II, 131 (1306 januari 24) en 1496-1 (1311 januari 22).
23. RAU, Oudmunster, 141.
24. Archief van de Ridderlijke Duitse Orde, balije van Utrecht, 666-2, ongeref. (1311 juli 23); t.a.p. (1311 juli 25); t.a.p. 683 (1313 november 23).
25. RAU, Oudmunster 141.
26. *Oorkondenboek Utrecht*, IV, nrs. 1954 en 1965.
27. GAU, Bew. arch. I, 387.
28. GAU, Bew. arch. I, 410.
29. RAU, Dom 633-1 (rekeningen kleine kamer 1389-1410), ongef.

Boekenschouw

M. Donkersloot-de Vrij, Kaarten van Utrecht. Topografische en thematische kartografie van de stad uit vijf eeuwen. 156 pagina's, geïllustreerd, deels in kleur. HES Uitgevers, Utrecht 1989. ISBN 90 6194 207 1. Prijs f 99,50.

Kaartmateriaal is voor de bestudering van de ontwikkeling van een stad onontbeerlijk. Helaas gaat deze bron niet terug tot in de eerste jaren van het bestaan van een stad als Utrecht, maar toch tonen de stadsplattegrond van Jacob van Deventer of de vogelvluchtkaarten van Van Wijngaarden ons hoe Utrecht er aan het einde van de middeleeuwen bij lag: een stad vol kerken en kloosters, en wat minder straten dan tachtig jaar later.

De laatste jaren wordt het belang van het raadplegen van kaartmateriaal steeds meer onderkend. Steeds vaker worden de kaarten ook toegankelijk gemaakt door publicaties waarin inventarisaties worden opgenomen.

De eerste uitgave die mede betrekking had op het grondgebied van de gemeente Utrecht was „De Vechtstreek, oude kaarten en de geschiedenis van het landschap” door mevrouw Donkersloot-de Vrij (besproken in *Mbl. Oud-Utrecht* 60 (1987) 11).

Dezelfde mevrouw Donkersloot heeft nu een overzicht van het kaartmateriaal van de stad Utrecht het licht doen zien. Na een inleiding waarin kaartmakers en vervaardigingsmethoden aan de orde komen is een lijst afgedrukt waarin de jaartallen van relevante topografische veranderingen in het stadsbeeld worden gegeven. Deze veranderingen kunnen behulpzaam zijn bij het dateren van kaarten. Opmerkelijk is dat de kerk van Oud-Munster nog tot ver in de 17de eeuw op

plattegronden wordt aangegeven, terwijl deze al in 1587 gesloopt zou zijn. De schrijfster vindt hierin geen aanleiding te twijfelen aan de sloopdatum. Dit doet zij wel bij de aanlegdatum van het Hoogt. Algemeen wordt aangenomen dat deze straat in 1644 is aangelegd. Op 16de-eeuwse plattegronden komt er op deze plaats echter al een openbare ruimte voor, zodat het lijkt dat het Hoogt al eerder werd aangelegd. Uit een opmeting ten behoeve van de aanleg in 1644 blijkt evenwel dat de achteringang van het Minrebroederklooster begrensd werd door achterbebouwing en kleine huisjes. In 1644 zijn de rooilijnen bepaald, en de erven langs het Hoogt verkocht en bebouwd.

Het grootste deel van het boek wordt ingenomen door de bespreking van afzonderlijke kaarten, die betrekking hebben op de gehele stad. Deelplattegronden komen niet aan de orde. De plattegronden zijn geordend in verschillende categorieën. Hoofdmoot vormt de categorie van topografische kaarten, verder worden er fortificatie- en uitbreidingsplannen, reconstructiekaarten en thematische plattegronden besproken. Hierdoor bevindt de oudste plattegrond van Utrecht zich niet, zoals verwacht, aan het begin van de besproken kaarten. De in 1539 door Van Schayck geschilderde Stadsvrijheid is geen topografische kaart voor algemeen gebruik, maar een vaststelling van de grenzen van de stadsvrijheid.

Met de uitgave van dit boek is een eerste belangrijke stap gezet tot ontsluiting van het bekende kaartmateriaal van Utrecht. Een volgende stap zou kunnen zijn het inventariseren van de detailopmetingen van stuk-